

QARAÓZEK RAYONINDA QOLLANILWISHI TOPONIMLER

Keñesbaeva Aynur

Qaraqalpaq filologiyası hám jurnalistika fakulteti 1-kurs studentı.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.11096730>*Annotasiya.* Bul maqalada Qaraózek rayonında qollanılıwshı toponimler berilgen.*Gilt sózler:* Qaraózek rayonu, ápsanalar, toponimler, leksikologiya.

THE USE OF EXPRESSIONS RELATED TO KARAUZYAK REGION TOPONIMS

Abstract. In this article ,expressions related to Karauzyakskiy region parts in the toponims are given.*Keys words:* Karauzyak region, toponims, leksikologiya, legens.

УПОТРЕБЛЕНИЕ ВЫРАЖЕНИЙ, ТОПОНИМИ В КАРАКЗЯКСКМ ОБЛОСТ

Аннотация. В данной статье приведены выражения, относящиеся к частям В Караузякскм районе топоними.*Ключевые слова:* В Караузяк районе, топоним, лексикология, легенда.

Leksikologiya-termini grektiń lexikos-sózlik hám logos-ilm degen sózden kelip shıqqan.

Terminniń mánsi- sóz haqqındaǵı ilim .Sózlik quramdı úyreniwde leksikalıq elementler túrli jobada úyreniledi.Anaw yamasa mınaw sózdiń mánsi,sózlik sistemasındaǵı ornına ,tariyxıy shıǵısı jaǵınan qaysı qatlamǵa tiyisli ekenligine ,qollanılıw órisine ,qollanılıw dárejesine ,stillik ózgesheligine qaray baha beriledi.Usı sıyaqlı belgilerine qaray otırıp leksikologiya bir neshe bólimlerden turadı. Toponimika-leksikologiyamıń bul bólimi jer suw atamaların izertleydi.

Qaraqalpaqstannıń arqa rayonlarınıń biri bolǵan Qaraózek rayonında qaraqalpaq leksikologiyasınıń bir bólimi sanalǵan toponimiyaga tiyisli kóplegen orınlar bar.

Mergen ataw-Áwelgi waqıtları bul jerde adamlar jasamaǵan.keyingi dáwirlerge kelip áste-áste adamlar kóship kelip jasay baslaǵan.Bul jer tiykarınan ańshılardıń atawı bolǵan.Jáne de kóbirek úyrek,ǵaz shıyaqlı quslar awlangan.

Terbenbes –jan –jaǵı suw menen qorshalǵan ,qansha suw kóp bolsa da,suw baspaǵan sol sebepli dáslebinde **Terpenbes** yaǵnıy terbenbey turıwshı degendi bildirgen sońın ala Terbenbes bolıp atalǵan.

Ǵayıperen áwlesi- aldında duz káni bolǵan.Ol tiykarınan qumnan ibarat. Onıń qubla tarepindegi diywalı hámiyshe tik turatuǵın bolǵan.Bul jer Qabaqlı atanıń arqasında 10 km qashıqlıqta jaylasqan.

Birdem-Allahbiy degen bir adam kopir salıp atırǵanda uzin etip islenen qamısı oyılıp keteberedi .Soytip,tursa aldınan Erim Iyshan hám janında joldası bolıp kiyatırǵan ishandı kóredi hám olardı sınaw maqsetinde Allahbiy olarǵa Sizler mina kópirge salınatuǵın qamıstı turǵızıp

berin deydi. Eki iyshan ishlerinen ayatlar oqıp ekewide birdey waqta dem salıp kópirdegi qamıstı turǵızıp beredi.

Lepestiń jurtı-onıń akesi Joldas degen kisi jalań ayaq kisi bolǵan. Qaqqash balıq alıp kelip satatuǵın eken. Ol Peterburg táreplerden arqa rayonlar betke Aral teńizi jaǵasına keledi. Onı jılan shaǵıp óltiredi. Házirde sol kelip ketken jeri elege deyin Lepestiń jurtı dep ataladı.

Qabaqlı ata-Türkistannan posıp kóshiw waqtında bir ǵarrı payda boladı. Ǵarrı hámiyshe eki iynine qabaq kóterip júredi eken. Kim suw sorasada beredi eken jáne káramatlı tárepi sonda qabaǵındaǵı suw esh tewsilmeydi eken. OL suw qay jaqtan keletuǵının eshkim bilmeydi eken.

Bes sheyit –Bawbektiń eń kishi balası Genjebektiń qarındası kuyewi menen ajırasıw ushın Xiywaǵa baratuǵın bolıptı. OL jerge keterde tórt er adam ,bir hayal bolıp shıǵıptı. Ketip baratırsa olardıń aldınan bir urı shıǵıptı. Jolǵa shıqqan bes adamnıń ishinde bir batırı bolıptı. Olardıń bir niniń mingen atı jaqsı boladı. OL attı alıw ushın namaz oqıp atırǵanları izbe –iz jaw shabadı. Ol dáslep kilerden bolıp qara quxaradan baslaydı. Náwbet batırǵa jetedi. OL namazın juwmaqlaw aldında turıp assalauma alikum waraxmatullaki assalawma alikum waraxmatullaki wa barakatu dep qaptal tarepine qarasa ozinen basa tort adamın olıp jatırǵanın koredi. Qoy men eki rakat namazımdı oqıp alayın mende bulardan qalıp qoymayın dep namazın oqıp bolıp jawga ózin shalıwǵa ruxsat etedi. Olardıń besewinde óltirip bir úńgirge alıp barıp taslaydı. Aradan biraz waqıt ótkennen soń batırdı uy ishi izley baslaydı. Bir ay ,eki ay aradan kóp waqıt ótsede izlegen menen tabılmaydı. Onıń Xiywaǵa barıp keletuǵında waqtı boldı dep izleydi degen menen baxıtqa qarsı tabılmaydı. Waqıtlar ótip, bir adamnıń túsine enedi bilay deydi Bayaǵıda bizler bir úńgirde túlki soyıp alıp edikko esindeme bizler beswimizde sol jerdemiz sol jerge eshegine arbandı jegip kel deydi. Janaǵı adam barsa haqıyqattanda besewinnde sol jerde jatırǵanın koredi. Olar jańa ólgen adamlarday bolıp aradan qansha waqıt otsede olardıń deneleri ázgermesten turganına hayaran qaladı ham olardı alıp kelip jerleydi olardıń jergelengen jerine usilay atama beredi.

Opırıq ata – bir elege jaw shabadı ham sol jerde jawlasıp atırǵanlardan bir adamnıń basi alınıp ozinin qolına qushaqlap bir qumǵa kelip qulaydı ham sonnan berli bul jer Opırıq ata qoyımshılıǵı dep atalıp kelinbekte. Joqarıda berilgen bul atamalar leksikologiyanıń bólegi bolǵan toponimika. Toponimler korkem shıǵarmalardıń úlken bir búlimi bolıp sanalǵan dastanlarda júda kóp qollanıladı. Qansha jıllar ótpesin bul atama óz atın joytqan emes. Usı siyaqlı toponimler dastan oqıwshısında ozine tarta aladı.

REFERENCES

1. Berdimuratov .E Hazirgi qaraqalpaq til leksikologiyası Bilim 1994
2. Qipshaqbay Matmuratov. Terbenbes